

DEZVOLTAREA COMPETENȚEI EMOȚIONALE - UN OBIECTIV IMPORTANT ÎN FORMAREA PROFESIONALĂ A CADRELOR DIDACTICE

CZU: 378.126:159.942

DOI: 10.46727/c.17-11-2023.p192-200

Nadejda DOAGĂ,

doctorandă,

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău,

ORCID iD: 0000-0003-1136-4048

Rezumat. *Educația este un domeniu prioritar în dezvoltarea societății moderne pentru asigurarea unui viitor axat pe calitate și valori. În acest context un obiectiv important constituie formarea unor cadre didactice calificate și competitive. Una din competențele pedagogice care necesită o abordare funcțional-strategică este competența emoțională care nu-și găsește relevanța necesară în sistemul de formare inițială și continuă a cadrelor didactice. Abilitățile de gestionare a emoțiilor, automotivarea, empatia, comunicarea armonioasă contribuie la crearea unei ambianțe de învățare benefice, sporește calitatea procesului educațional și performanțele elevilor. Competența emoțională este un factor important în asigurarea succesului profesional al cadrului didactic.*

Cuvinte-cheie: *competență emoțională, cadre didactice, formare profesională, inteligență emoțională, comunicare, empatie, motivație.*

Abstract. *Education is a priority area in the development of modern society to ensure a future focused on quality and values. In this context, an important goal is the training of qualified and competitive teaching staff. One of the pedagogical competences that requires a functional-strategic approach is the emotional competence that does not find the necessary relevance in the system of initial and continuous teachers' formation. Emotional management skills, self-motivation, empathy, harmonious communication contribute to the creation of a beneficial learning environment, enhance the quality of the educational process and students' performance. Emotional competence is an important factor in ensuring the professional success of the teaching staff.*

Keywords: *emotional competence, teaching staff, professional formation, emotional intelligence; communication, empathy, motivation.*

Domeniul educațional este unul prioritar în dezvoltarea societății moderne care se confruntă cu diverse provocări și probleme ce țin nu doar de aspectul politic, economic și social, dar și de criza valorilor morale și general umane. În acest context o misiune specială le revine cadrelor didactice care în cea mai mare măsură contribuie la formarea și dezvoltarea tinerei generații pentru o integrare armonioasă în viața socială și profesională.

Asigurarea calității serviciilor educaționale este un imperativ al timpului, un obiectiv primordial, realizarea căruia necesită o abordare complexă asupra formării competențelor profesionale ale cadrelor didactice. Sunt elaborate diverse modele de competențe condiționate de aptitudini pedagogice și

de nivelul culturii profesionale a cadrului didactic. Unul din aceste modele, Modelul ierarhic al competențelor pedagogice reprezintă șase competențe de bază plasate într-o ordine anumită, după cum urmează: *cognitivă, acțională, comunicativă, emoțională, personală, creativă*.

Figura 1. Model ierarhic al competențelor pedagogice

E de menționat faptul că toate șase competențe sunt funcționale și se integrează armonios în paradigma competențelor pedagogice. Dar analizând atent plasarea ierarhică a acestora, observăm că cele trei competențe care stau la bază țin de *cunoștințe - acțiune - comunicare*. Anume aceste abilități constituie fundamentul competenței profesionale a pedagogilor, fiind axate pe acumularea cunoștințelor temeinice în domeniu, dezvoltarea abilităților acțional-strategice și comunicative. Celelalte trei competențe care încununează piramida țin de *emoții-personalitate-creativitate*. Aceste competențe se axează pe capacități de cunoaștere de sine și dezvoltare personală, gestionarea eficientă a emoțiilor și dezvoltarea spiritului creativ. Nivelul de complexitate a acestor competențe este mai înalt și formarea lor necesită o abordare funcțional –strategică, în special ce ține de *formarea competenței emoționale a cadrelor didactice – aspect ce nu-și găsește relevanța necesară în sistemul de formare profesională inițială și continuă a cadrelor didactice și manageriale*.

Cultura emoțională a cadrelor didactice constituie o subcomponentă a culturii profesionale a cadrelor didactice de natură psihopedagogică și socio-pedagogică [2, p. 32]. Dezvoltarea culturii emoționale contribuie la creșterea nivelului de competență profesională a cadrelor didactice. Pentru realizarea calitativă a demersului educațional, asigurarea armonioasă a incluziunii, colaborarea constructivă și diminuarea arderii profesionale a pedagogilor competențele emotionale devin din ce în ce mai importante. Ele ne ajută să conștientizăm și să gestionăm pozitiv emoțiile, să ne automotivăm, să fim empatici

și să interacționăm armonios cu cei din jur. Toate aceste abilități în ansamblu formează *inteligența emoțională* care este o componentă structurală a competențelor emoționale ale cadrelor didactice.

Mark Greenberg afirmă că este foarte important pentru copii să-i vadă pe adulți dovedind abilități emoționale. În școală, este extrem de important ca profesorii să fie un model și să-și însușească ei înșiși aceste calități. Pentru mulți profesori acest lucru este foarte dificil. Profesorii trebuie să-și dezvolte abilitatea de a se calma, de a-și aborda inteligent problemele și de a le oferi copiilor un exemplu în ce privește folosirea inteligenței emoționale [3, p. 405].

Termenul "inteligentă emoțională" a fost formulat pentru prima dată în 1985, în SUA de către Wayne Leon Payne. S-au conturat trei mari direcții în definirea inteligenței emoționale reprezentate de: John D. Mayer și Peter Salovey, Reuven Bar-On, Daniel Goleman.

I direcție: Mayer și Salovey (1990,1993) considerau că inteligența emoțională implică:

a) abilitatea de a percepe cât mai corect emoțiile și de a le exprima;

b) abilitatea de a cunoaște și înțelege emoțiile și de a le regulariza pentru a promova dezvoltarea emoțională și intelectuală. După cei doi autori, inteligența emoțională include următoarele capacități grupate în cinci domenii: *conștiința de sine sau a propriilor emoții, stăpânirea emoțiilor, motivarea interioară, empatia, stabilirea și dirijarea relațiilor interumane*.

II. Cea de-a doua versiune de tratare a inteligenței emoționale este reprezentată prin studiile, realizate de-a lungul a 25 de ani, de Reuven Bar-On. În 1992, Reuven Dar-On a stabilit într-o manieră proprie componentele inteligenței emoționale pe care le grupează în felul următor: *aspectul intrapersonal, aspectul interpersonal, adaptabilitatea, controlul stresului, dispoziția generală*.

III. A treia mare direcție în abordarea inteligenței emoționale este reprezentată de Daniel Goleman (1995). Modelul său se concentrează asupra performanței în mediul de lucru și asupra capacității de conducere organizaționale [4, p. 12].

Daniel Goleman care se consideră "părintele inteligenței emoționale" a formulat o definiție complexă a inteligenței emoționale care constă în "*abilitatea unei persoane de a înțelege și a-și gestiona eficient emoțiile, de a înțelege și a se descurca cu emoțiile celor din jur, în scopul creării unor relații adecvate cu ceilalți și a creării unui echilibru emoțional atât intrapersonal, cât și interpersonal*". Definiția extinsă a inteligenței emoționale, elaborată de Goleman, a fost acceptată rapid de comunitatea științifică [1, p. 25-28].

Daniel Goleman, bazându-se pe conceptele lui Mayer și Salovey în ce privește domeniile inteligenței emoționale, a elaborat propriul model și a identificat modalitățile de valorizare a acestuia. Pentru a reuși în viață, Goleman consideră că fiecare ar trebui să exerseze principalele dimensiuni ale inteligenței emoționale: *conștiința propriilor emoții, controlul ("managerizarea")*

emoțiilor, motivarea personală (exploatarea, utilizarea emoțiilor în mod productiv), empatia – citirea emoțiilor, dirijarea (conducerea) relațiilor interpersonale [5, p. 154-155].

E de menționat faptul că fiecare dimensiune este descrisă succint și conține o serie de recomandări concrete pentru familiarizare și exersare. Aplicând acest algoritm credem că ar fi util și productiv de a determina și a reprezenta schematic anumiți pași, acțiuni concrete ce se conțin eventual în fiecare recomandare pentru a pătrunde în esență și a reuși.

Ne-am propus să alegem câte o recomandare din fiecare dimensiune și să formulăm acțiunile respective care ar facilita mecanismul de exersare în procesul dezvoltării inteligenței emoționale.

**Tabloul 1. Dimensiuni ale inteligenței emoționale.
Modalități de exersare**

I. Conștiința propriilor emoții: Să fii în stare să recunoști și să numești emoțiile;			
1) Îți analizezi atent și conștient starea emoțională.	2) Depui efortul necesar pentru a recunoaște prin ce emoții ai trecut.	3) Numești emoțiile respective acceptându-le real și obiectiv (dezamăgire, frustrare, fericire, bucurie).	4) Faci concluzii referitor la cauza apariției și impactul adecvat al fiecărei emoții asupra comportamentului, stării interioare.
II. Controlul emoțiilor: Să-ți poți manipula stresul:			
1) Recunoști că ești stresat (ă) și încerci să te stăpânești (depui un efort conștient).	2) Accepti starea ta și nu începi să lupți cu stresul (asta poate provoca amplificarea lui și produce blocaj emoțional).	3) ”Dansezi cu stresul”, te acomodezi și te gândești la variantele posibile pentru a-l depăși.	4) Acționezi, analizezi efectul, îl diminuezi sau îl depășești total.
III. Motivarea personală Să fii capabil să te concentrezi asupra unei sarcini și să îți menții atenția asupra ei:			
1) Îți formulezi clar, concis și relevant sarcina.	2) Îți faci un plan de acțiuni pe intervale de timp cu finalități scontate.	3) Te concentrezi conștient, cu efort maxim, la realizarea fiecărei etape. Te automotivezi pe parcurs ca să atingi scopul final.	4) Realizezi sarcina, te autoapreciezi. Îți oferi mici recompense.
IV. Empatia - citirea emoțiilor Să înveți să ascuți pe celălalt:			

1) Conștientizezi faptul că este important să asculți atent alte persoane pentru a-ți forma o opinie, atitudine.	2) Asculți cu implicare, pătrunzi în esența informației, problemei. Încerci să te transpui în circumstanțele date în locul persoanei respective.	3) Consolezi persoana, oferi sfaturi constructive. Propui ajutor în realizarea unor sarcini, activități.	4) Faci o revizuire a comunicării. Stabilești randamentul implicării tale în situație. Faci concluzii, stabilești relații interpersonale de durată.
<p>V. Dirijarea relațiilor interpersonale</p> <p><i>Să fii mai popular și deschis, prietenos și implicat în mod echilibrat:</i></p>			
1) Comunică asertiv cu cei din jur, îți împărtășești cu deschidere experiența profesională și personală.	2) Te implică în discutarea problemelor, aspectelor activității de zi cu zi, manifestă interes sincer față de cei din jur.	3) Demonstrezi dorința și abilitatea de a oferi sprijin, consolare, soluționare a anumitor probleme.	Insuflă încredere și respect prin capacitatea de a gestiona emoțiile celorlalți, prin competența de a conduce eficient și echilibrat.

Astfel de abordare a algoritmului propus de Daniel Goleman ar spori eficiența și calitatea procesului de dezvoltare a inteligenței emoționale, dat fiind faptul că se conștientizează mecanismul de a obține anumite abilități în fiecare din cele cinci domenii. Fiecare persoană interesată de a-și forma competențe emoționale ar putea contribui personal la atingerea acestui scop. E nevoie de dorință, perseverență, capacitatea de a pătrunde în esență și încredere în propriile forțe. Munca profesorului cere eforturi mentale și emoționale consistente, de aceea este necesară formarea și dezvoltarea competențelor emoționale ale cadrelor didactice.

În acest context este important de a determina problemele emoționale, identificând nivelul culturii și inteligenței emoționale a cadrelor didactice pentru a stabili necesitățile de formare a profesorilor. Pentru a investiga situația la nivel de instituție am efectuat un studiu diagnostic.

La testare au participat 40 de profesori de diverse discipline din LT „Anti-oh Cantemir”, mun. Chișinău. Au fost administrate următoarele teste:

- 1) Test pentru aprecierea nivelului de cultură emoțională (Cojocaru-Borzan M., 2009)

Testul conține 8 situații și întrebări în baza acestora ce țin de competența profesională și relațiile profesor-elev. Respondenții aleg un singur răspuns dintre opțiunile A, B sau C în dependență de faptul ce acțiune este mai aproape de ceea ce gândesc [2, p.102-104].

- 2) Test pentru inteligență emoțională (pentru adulți) adaptat de Mihaela Roco după Bar-On și D. Goleman Testul conține 10 situații(scenarii)

în care se poate afla orice om. Respondenții aleg una din patru variante de răspuns ce arată cum vor proceda concret [5,p. 187-189].

1) Test pentru aprecierea nivelului de cultură emoțională (Cojocaru-Borozan M., 2009)

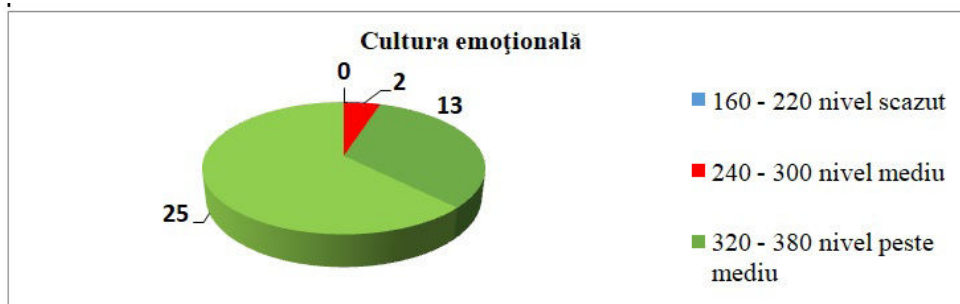

Figura 3.1. Rezultatele testului la cultura emoțională a profesorilor

Constatăm că din 40 de profesori doar 2 (5%) au un nivel mediu de cultură emoțională, 13 (32,5 %) – nivel peste mediu și 25 (62,5 %) – nivel ridicat. Nivelul scăzut nu s-a atestat. Sunt rezultate îmbucurătoare, ce demonstrează practic că toți profesorii testați au un nivel destul de bun de cultură emoțională.

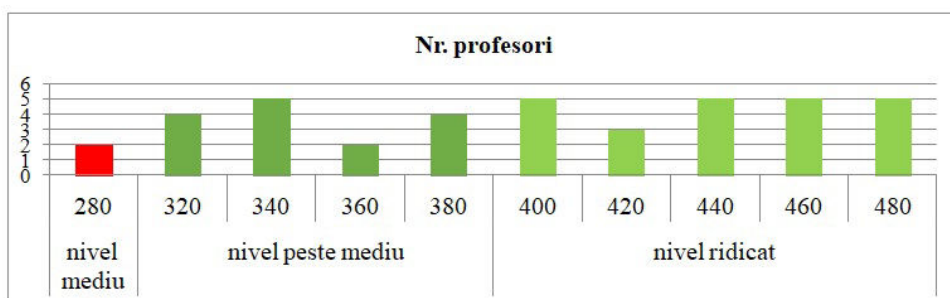

Figura 3.2. Rezultatele testului la cultura emoțională cu indicarea punctajului acumulat de fiecare profesor

După cum sunt reprezentate în diagramă rezultatele putem vedea punctajul acumulat raportat la numărul profesorilor. Astfel, 2 profesori au punctajul 280; 4 – 320 p., 5- 340 p., 2-360 p., 4- 380 p., 5–400., 3 -420., câte 5 profesori au acumulat punctajul - 440, 460, 480.

2) Test pentru inteligență emoțională (pentru adulți) adaptat de Mihaela Roco după Bar-On și D. Goleman

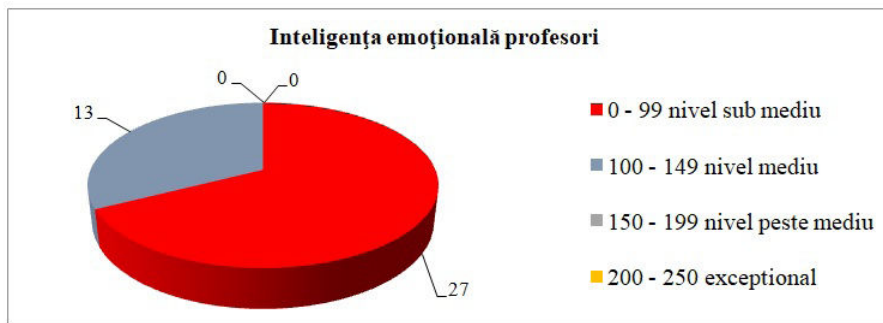

Figura 3.3 Rezultatele testului la inteligența emoțională a profesorilor

Rezultatele testului au demonstrat că s-au atestat doar două niveluri din cele patru prevăzute: mediu și sub mediu. Astfel, 13 profesori (32,5 %) au nivelul mediu și 27 de profesori (67,5%) au nivelul sub mediu de inteligență emoțională. Nimeni nu a acumulat punctajul ce determină nivelul peste mediu și excepțional.

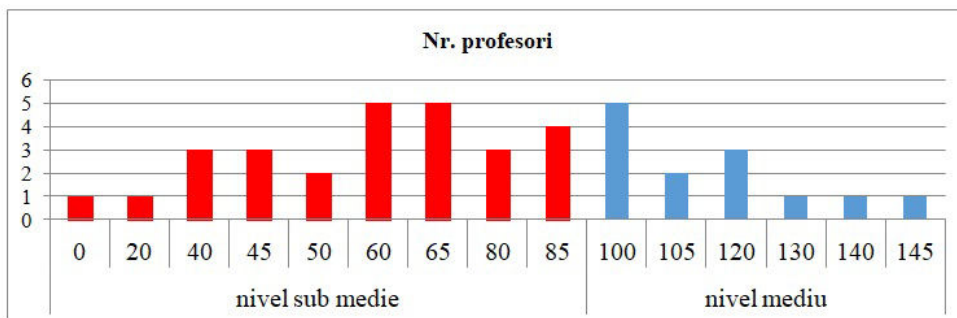

Figura 3.4. Rezultatele testului la inteligența emoțională cu indicarea punctajului acumulat de fiecare profesor

Conform datelor obținute putem constata că majoritatea profesorilor posedă un nivel de inteligență mai jos de mediu ce este reflectat prin punctajul acumulat: 1 profesor – 0 p., 1- 20 p., 3 – 40 p., 3 - 45p., 2 – 50 p., 5 – 60 p., 5 – 65 p., 3 – 80 p., 4 – 85 p. În total: 27 de profesori. Luând în considerație faptul că nivelul sub mediu este determinat de punctajul 0-99, putem împărți rezultatele convențional în trei grupe: 1) 0-50 p. - acumulat de 10 profesori care au un nivel de inteligență emoțională destul de jos; 2) 60-65 p. – acumulat de 10 profesori care au demonstrat un nivel relativ jos; 3) 80-85 p. – acumulat de 7 profesori ce posedă un nivel aproape de mediu. Cei 13 profesori care au demonstrat un nivel mediu de inteligență emoțională au acumulat următorul punctaj: 5 profesori – 100 p., 2 – 105 p., 3 – 120 p., câte 1 profesor – 130 p., 140 p., 145 p.

Comparând rezultatele testului de apreciere a culturii emoționale și a celui de inteligență emoțională constatăm o diferență esențială. Dacă nivelul de cultură emoțională a profesorilor este destul de ridicat, apoi cel de inteligență emoțională este unul preponderent sub medie. Acest lucru se explică prin următoarele:

a) conceptul de ”cultură emoțională” este mai amplu, mai larg, iar termenul ”inteligentă emoțională” este mai îngust, are specificul său și se integrează în structura complexă a culturii emoționale;

b) întrebările testului de apreciere a culturii emoționale conțin situații și întrebări în baza acestora ce țin nemijlocit de activitatea profesorului și reacțiile elevului în situații concrete din viața școlară. Pe când testul de inteligență emoțională este axat pe scenarii în care se poate afla orice om. Situațiile țin de mai multe domenii și aspecte comportamentale ale persoanei la nivel de inteligență emoțională (conține 4 variante de răspuns pentru fiecare întrebare);

c) testul de inteligență emoțională cere un efort intelectual mai complex și este axat pe aprecierea abilităților emoționale a persoanei în ce privește relaționarea eficientă cu cei din jur și echilibrul emoțional intra- și interpersonal.

Constatăm că în rezultatul investigațiilor s-a determinat necesitatea dezvoltării inteligenței emoționale a cadrelor didactice la nivel de instituție care poate fi efectuată prin seminare, traininguri, ateliere de lucru și alte metode de formare.

În concluzie, competența emoțională este o componentă importantă a paradigmei competențelor pedagogice și necesită o abordare funcțională prin realizarea unor programe eficiente de dezvoltare a abilităților emoționale în cadrul formării inițiale și continue a cadrelor didactice. Componenta emoțională a activității didactice în condițiile actuale are o încărcătură echivalentă celei cognitive. Prin urmare și dezvoltarea abilităților emoționale în procesul de formare a competențelor profesionale ale cadrelor didactice necesită o abordare la fel de relevantă la nivel de obiective, conținuturi și strategii de realizare. Acest aspect constituie în prezent una din nevoile primordiale de formare a cadrelor didactice pentru asigurarea unui mediu de învățare armonios și realizarea calitativă a demersului educațional.

În contextul implementării prevederilor documentelor de politici educaționale cu referire la asigurarea sistemului educațional cu cadre didactice calificate una din orientările strategice ale Strategiei de dezvoltare ”Educația 2030” este ”îmbunătățirea formării profesionale inițiale și asigurarea calității programelor de formare a cadrelor didactice conform standardelor de calitate” [6, p. 28].

Bibliografie:

1. COJOCARU M., Cultura emoțională a profesorului, Suport de curs universitar, Chișinău: Tipografia UPS “Ion Creangă”, 2009

2. COJOCARU-BOROZAN M. Metodologia cercetării culturii emoționale, Chișinău:[s.n.] 2012. 208 p. ISBN 978-9975-46-119-1
3. GOLEMAN D. Emoții distructive Cum le putem depăși? Dialog științific cu Dalai Lama, București: Curtea Veche,2011. 566 p. ISBN 978-606-588-087-0
4. COLEMAN D. Inteligența emoțională, București: Curtea Veche, 2008. 429 p. ISBN 978-973-669-520-9
5. ROCO M. Creativitate și inteligență emoțională, Iași: Polirom, 2004. 268p. ISBN 973-681-630-3
6. Strategia de dezvoltare ”Educația 2030”, nr.114 din 07.03.2023, În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova , 20.04.2023